

Peter Wagner.

Den 17 okt. avled professorn i musikhistoria vid universitetet i Freiburg (Schweiz), Peter Wagner, i en ålder av nyss fyllda 66 år. Därmed bortgick den främste kännaren av katolsk kyrkomusik i vår tid och den störste teoretikern på gregorianikens område sedan medeltidens slut.

Peter Wagner föddes den 16 aug. 1865 i Trier och tillhörde redan från tidiga gossår därvarande domkyrkokör, som leddes av den betydande Hermesdorff. Genom denne väcktes hans håg för musikvetenskap. Till en början ägnade sig den unge studenten främst åt filologi men kom så småningom under den framstående, tyvärr alltför tidigt bortgångne professor Gustav Jacobsthals ledning vid universitetet i Strassburg. Samtidigt med honom studerade en annan blivande stor musikforskare hos Jacobsthal, Friedr. Ludwig, sedermera professor i Göttingen, den bäste kännaren av medeltidens profana och flerstämmiga tonkonst, också han död för endast helt kort tid sedan.

Wagners doktorsavhandling behandlade Palestrina som världslig tonsättare (1890) och frånsett den i tidiga barnaår grundade kärleken till och förståelsen för den gregorianska koralen var det vid denna tid intet särskilt som varslade om det livsverk, Peter Wagner skulle komma att utföra. Den musikvetenskapliga och musikteoretiska utbildningen fortsattes i Berlin hos Heinr. Bellermann, den banbrytande forskaren på mensuralnotskriftens område och klassiske kontrapunkt läraren, samt hos den store Bach-kännaren och fintbildade musikern Ph. Spitta. Denna gedigna teoretiska och praktiska utbildning har präglat Wagners skriftställarskap inom alla de grenar han arbetat: filologiskt skolad källkritik, behärskning av den mensurala notskriftens ofta intrikata problem, kontrapunktisk teknik, en levande kännedom om den katolska koralas konsten och om protestantismens främste komponist, Seb. Bach, det friska, djärva greppet om de medeltida musikproblemen vilket han ärft av den geniale Jacobsthal.

Så rustad tillträdde han 1893 sin första lärartjänst vid det schweiziska universitetet i Freiburg, som han sedermera trofast skulle tjäna under

nära 40 år för ringa lön och med mycken möda. De egenartade förhållandena vid den lilla katolska högskolan och påtryckningar från högsta kyrkliga håll förmådde den unge forskaren att i allt högre grad sysselsätta sig med den gregorianska koralens utforskande och 1895 utkom första delen av det epokgörande arbetet *Einführung in die gregorianischen Melodien*. Det var icke Wagners mening från början att skriva ett hela den koralas konsten omfattande verk, men han hade satt en lavin i gång och drogs själv med i den. Uppgiften *måste* fullföljas. Ur den efter dåtida forskning betydande, självständiga men alltjämt icke revolutionerande, framställningen av den gregorianska musikens utveckling jämsides med de liturgiska formerna växte så småningom upp en bred framställning, omfattande hela det koralas forskningsområdet. Uppdelningen av det väldiga stoffet gav sig själv: en historisk framställning av de liturgisk-musikaliska elementens utveckling, en del, som behandlar den gregorianska sångens paleografi (d. v. s. nottecknen) och en gregoriansk stillära.

Hade också betydande forskningar utförts inom de områden, som de två första delarna avhandlade, av män som kardinal Tommasi, Mabillon, Lebeuf, Gerbert, Morin, Pitra, Probst, Gevaert, Pothier m. fl. och av neumforskare som Mocquereau, Dechevrens, Fleischer, Combarieu, Houdard, fanns det dock en uteslutande mängd av detaljer att granska, av grundläggande åsikter att taga ställning till, av nya synpunkter, som kunde förändra hela komplex av problemställningar, t. ex. på neumforskningens fält. I talrika uppsatser i olika fackorgan granskade Wagner de gängse uppfattningarnas hållbarhet i ljuset av mera ingående granskningar av delvis nytt källmaterial och nådde till slut sina egna, från övriga forskares åsikter mer eller mindre avvikande resultat, varom striden står het ännu i dag. Det fanns dock ett fält, där Wagner knappast hade några av andra gjorda förarbeten överhuvud att stödja på: den gregorianska formläran. Här har han nått sina viktigaste och absolut originella resultat. Förtjänsten att ha upptäckt de grundläggande lagarna för gregoriansk motivik, formbildning och melodisk stil tillkommer oinskränkt Peter Wagner, som med sin tredje del, *Gregorianische Formenlehre*, 1921, (*Eine choralische Stilkunde*) lagt den säkra vetenskapliga och konstteoretiska grundvalen för all kommande forskning liksom för den koralas konststartens praktiska utövning.

Alltsedan medeltidens sista skede hade den koralas teorin totalt skymts undan och bragts till tystnad av den humanistiska kritiken och det allt uppslukande intresset för de nya musikstilarna vid 1500-talets slut. Under 1800-talet återupplivades intresset för katolsk kyrkomusik i samband med romantikens bekanta förkärlek för medeltiden. Den då insättande kyrkomusikaliska förnyelserörelsen inom den katolska kyrkan framkallade en livlig musikhistorisk forskning och utmynnade i den traditionella koralens återinförande i kulten och de medicaeiska koralboksupplagornas avskaffande.

Det betydde ett utomordentligt erkännande, när Peter Wagner kallades att biträda den påvliga kommission, som på Pius X:s initiativ tillsattes 1904 för att utgiva de s. k. vatikanska koralböckerna, vilka skulle ersätta de förutvarande på Mediceas grundval fotande. Vilken roll han där

spelat, kunna vi ej med säkerhet avgöra. I en del enstaka fall kvarstå givetvis vissa inadvartenser, mindre lyckade läsarter och koralteoretiskt anfäktbara ställen även i de nya, av kommissionen redigerade och av påven approberade koralböckerna, som nu äro förpliktande för hela den katolska världen, men i stort torde Peter Wagners forskningsresultat ha angivit den riktlinje, som majoriteten av kommissionen följde. Därvid ledde de ensidiga historiserande intressen, vilka förfäktades av de i kommissionens ledning stående franska benediktinerna, ett grundligt nederlag. Dessa ville genomdriva sådana avfattningar av koralsången, som visserligen stodo i överensstämmelse med renodlade arkeologiska synpunkter men så mycket mindre med praktisk-musikaliska. I sin strävan att genomdriva en officiell sanktionering av varje påträffad äldsta läsart utan något som helst förbehåll för dess möjlighet eller lämplighet eller praktiskt utföras i liturgin, råkade denna riktning i en återvändsgränd och höll genom sin halsstarrighet på att äventyra hela kommissionens arbete. För påven återstod intet annat än att skilja detta parti från ledningen. Utgången av denna oangenäma strid måste betraktas som en avgjord seger för de av Peter Wagner förfäktade åsikterna.

Wagner har aldrig av sin starka kärlek till den gregorianska musiken förts på avvägar. Han har varken fallit offer för det en tid florerande romantiska skönskriveriet eller låtit sig imponeras av det tjocka lager med fördomar, som alltsedan humanismens klang- och jubeltid förhindrat ett objektivt bedömande av det korala konstverket. Han stod lika fjärran det förskönande legendskriveriet en mängd katolska författare gjort sig skyldiga till som den allmänt utbredda oförståelsens arroganta hån. Överord och hermenevtikens skönmålningar skydde han som pesten och gent emot alla aprioristiska skrivbordsteorier satte han källornas vittnesbörd och resultaten av sina egna undersökningar av första-hands-material, samlat under mödosamma biblioteksresor och forskning, som förde honom till orienten och de svårtillgängliga arkiven i spanska kyrkor.

Hans aldrig slumrande intresse för den flerstämmiga behandlingen av katolsk musik under 14—1500-talet, vars krönande avslutning utgöres av Palestrinas verk, och hans förtrogenhet med dess problem fick ett stort slaget uttryck i arbetet *Geschichte der Messe*, vars första band, behandlande den flerstämmiga mässans uppkomst och utveckling till år 1600, utkom 1913, tyvärr utan att få någon fortsättning. Efter 1921, då han fullbordat sitt väldiga verk om den gregorianska koralen, hade hans tid alltmera upptagits av en ansträngande lärargärning; materialsamlingen till andra delen kunde endast skrida långsamt framåt och hans intresse kom för några år sedan att alldeles speciellt inrikta sig på utforskningen av den mosarabiska liturgin i Spanien, dit han gjorde två omfattande biblioteksresor såsom det förnämna Görresällskapets stipendiat. Resultatet härav finnes nedlagt i två mindre avhandlingar i sällskapets publikationer.

Vid sin gregorianska akademi i Freiburg, som stod under påvens speciella beskydd, utbildade Wagner en hel mängd lärjungar, Weinmann (som dog helt nyligen), Drinkwelder, Marxer, Kessler, Freistedt m. fl., även skandivaniska studerande sökte sig till hans akademi såsom Erik Abrahamson, numera professor i musikvetenskap vid Köpenhamns universitet.

Wagner utgav också en serie av publikationer, vilka alla behandla olika problem rörande den gregorianska koralen och ehuru drabbad av ett svårt hjärtlidande i slutet av mars detta år, förmådde han med aldrig svikande handlingskraft handleda fem nya "doktorander" och utge ytterligare tre nya delar av publikationerna (häftena 15, 17 och 16).

Också med Sverige stod Wagner under senare år i förbindelse: han kallades 1924 att föreläsa i Uppsala (Om de musikaliska förbindelserna mellan öster- och västerlandet under medeltiden, tryckt i Kyrkohist. Årsskr. 1927) samt att avge utlåtande om de av riksbibliotekarie I. Collijn preliminärt undersöka liturgisk-musikaliska handskriftsfragmenten från Sveriges katolska tid (spec. i Kammararkivets räkenskapsböcker fr. 15—1600-t.). Wagner utnämndes någon tid senare till utländsk ledamot av Kgl. Musikal. Akademien.

Ett bevis på hög uppskattning inom alla läger, även i de mot Tyskland under världskriget fientliga ländernas musikvetenskapliga kretsar, utgjorde Wagners enhälliga val till president för det efter världskriget på nytt grundade internationella sällskapet för musikforskning. Vid dettas första kongress i Liège (aug.) 1930 fungerade Wagner med lysande representativ talang som ledare och det var säkerligen i mycket beroende på hans vidsträckt auktoritet, att den nya föreningen på kort tid kunde vinna omfattande tillslutning från alla jordens kulturländer.

Nu är den tillbakadragne, noble mannen borta och internationell musikforskning har gjort en av sina svåraste förluster. Känslan av förlamande smärta är särskilt stor hos dem, som haft den dyrbara förmånen att vara hans lärjungar. De veta att skatta honom också som lärare och vän, aldrig svikande, aldrig ointresserad, aldrig pliktförgäten. Hans livsverk, hans ädla personlighet, höjd över varje småaktighet och intrigmakeri, hans vidsynta och mänskliga sinnelag samt varma, oskrymtade religiositet utan fraser och utan förstämmande försök till proselytmakeri, skola för oss stå som ett föredöme och sporra till nya ansträngningar för den ädla kyrkliga tonkonstens befrämjande.

Carl-Allan Moberg (Uppsala).

Dirigering*.

Varje musikidkare har ju sitt instrument att spela på. Det har också körledaren såväl som orkesteranföraren. Instrumentet är, om man så vill, taktpinnen, den är "trollstaven", med vilken det hela sättes i gång på ett underbart sätt.

Men instrumentet är eljes i själva verket hela kören eller hela orkestern eller båda delarna. Det är detta som är själva det stora trolleriet: att kunna spela på, behärska ett sådant instrument. Varje annan musikidkare har bara sig själv och sitt med hand eller fot eller mun — eller

* Inledn.-föredr. vid körledarekurs i Sundsvall torsdagen den 1 okt. vid kyrkosångshögtiden därstädes 1—4 okt.